

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ СОЦІОЛОГА ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОНКРЕТНИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*Арламов О. Ю., к.т.н., доц. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського);
Стефанович А. В., студ. (гр. СЛ-61, ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського)*

Анотація. У статті обґрунтовується пропозиція розглянути поняття охорони праці для сучасного фахівця в галузі поведінкових та соціально-гуманітарних наук. Підкреслюється, що головним засобом виробництва для кваліфікованого робітника сьогодні виступають його навички, уміння, компетенції, тобто його особистісний соціальний капітал, що вимагає безпечних умов функціонування та розвитку. Розглянуті особливості проведення якісних соціологічних досліджень, при яких ризики емоційного вигорання зростають, як відповідно і необхідність охорони праці.

Ключові слова: якісні соціологічні дослідження, людський капітал, ресурсний підхід, емоційне вигорання, безпечна комунікація.

Abstract. The proposal to consider the concept of occupational safety and health in the field of behavioral and social sciences is justified. It is emphasized that the main means of production for a skilled worker today are his skills, abilities, competences, that is, his personal social capital, which requires safe conditions of functioning and development. The features of qualitative sociological research at which the risks of emotional burnout are increased, as well as the need for labor protection, respectively, are considered.

Keywords: qualitative sociological research, human capital, resource approach, emotional burnout, safe communication.

Вступ. У Концепції ООН про сталий людський розвиток безпека праці розглядається як одна з основних (базисних) потреб людини, тому її метою є створення умов для збалансованого безпечного існування нинішнього і майбутнього поколінь [1]. У сучасних умовах системної глобальної кризи, що охоплює й економічні, і геополітичні виміри існування як окремих особистостей, спільнот, країн, так і усього людства загалом, відбувається актуалізація і проблематизація самої ідеї сталого розвитку, яка потребує, з нашої точки зору, перезавантаження. Нині загрози турбулентності технологічного й суспільного розвитку, проблеми функціонування й росту людського капіталу посіли чільне місце в порядку денному охорони гуманітарного виміру антропосоціогенезу.

У центрі уваги залишається питання безпечності конкретних умов праці [2], але контекст розуміння цих умов, як і особливостей сучасних видів та форм праці, вимагає оновлення дослідницького дискурсу.

Аналіз стану питання. Уявлення громадян про хорошу роботу містять низку очікувань щодо того, що соціально відповідальний роботодавець мусить забезпечити безпечні умови праці. Однак ми живемо в інформаційному соціумі, суспільства послуг, що характеризується новими умовами праці. Усе більше

людей працюють на себе, у невеличких компаніях, коворкінгах, з метою виконання певного замовлення, які потім розформовуються. Ростає клас прекаріату, тобто людей, що не мають жодних зобов'язань з боку роботодавців, у повній відповідності до лібертаріанських настанов. У 2016 році бестселером стає праця соціолога, культуролога Річарда Флоріди про «креативний клас, людей, що створюють майбутнє» [3]. Тобто, маємо ситуацію глобальну, дотичну і до України як частини цього світу, а саме – змінюються характеристики суспільства, де головною цінністю стає людський ресурс, а вже він, у свою чергу, вимагає нового підходу до умов своєї праці й життя. У ресурсній парадигмі наголос робиться на безпеку життєдіяльності як убезпечення самого суб'єкта цієї діяльності, адже його головним інструментарієм виступає він сам. Тільки тепер це вже не тільки і не стільки фізіологічні характеристики, скільки психологічні особливості, уміння, навички, знання та компетенції [4].

Мета роботи: висвітлити особливі ризики, із якими у процесі своєї фахової діяльності зустрічається соціолог як спеціаліст у галузі поведінкових дисциплін.

Методики, матеріали і результати досліджень. Найбільш високий потенціал для пояснення небезпек, що виникають під час виконання соціологом-практиком своїх обов'язків має феноменологічний підхід А. Шюца, через який можна пояснювати повсякденні соціальні взаємодії.

Ми усвідомили необхідність спиратися на міждисциплінарний підхід, адже наукові основи дослідження промислової та цивільної безпеки зосереджують нашу увагу на питання охорони праці як комплексного феномену, що вимагає залучення різних дослідницьких програм та підходів. Нами пропонується інноваційний потенціал соціологічного дискурсу, адже стабільний розвиток суспільства неможливий без стабільного розвитку головного – людського ресурсу. Тож на необхідності охорони праці фахівця соціально-гуманітарної сфери ми і мали намір зупинитися детальніше.

Конкретні соціологічні дослідження становлять підґрунтя соціологічного теоретизування. З певною умовністю їх можна поділити на кількісні (робота з великими обсягами даних, математичне моделювання тощо) і якісні, що покликані дати відповіді не тільки на питання «як?» і «скільки?», але і на «чому?». Нині особлива увага зосереджена на проведенні саме якісних соціологічних досліджень, оскільки вони розкривають не тільки поточну, але й глибинну мотивацію діючих суб'єктів. Тільки при наявності знань про ціннісні преференції соціальних акторів можливо моделювати, прогнозувати їх поведінку, особливо за сучасних умов «плинної реальності», про яку пишуть і вітчизняні, і зарубіжні вчені, наприклад, З. Бауман. За умов ризиків глобального простору і відповідних викликів від появи, так званих, «чорних лебедів» (Н. Талеб) фахівцям у галузі поведінкових наук необхідно орієнтуватися не тільки на просте проведення опитування.

Усе більшого поширення набувають глибинні інтерв'ю, коли соціолог має шанс дізнатися про справжню позицію респондента. Це вимагає поєднання

здатності до імпровізації й уміння дотримуватися чіткого сценарію взаємодії. Інтерв'юер мусить практикувати техніку активного слухання, при якому вихід у метапозицію дозволяє максимально розкрити як конфліктогенні особливості досліджуваних питань, так і потенціал їх конструктивного вирішення.

Глибинне інтерв'ю легко сплутати із бесідою і важко проводити. Особливо це стосується такого його різновиду як експертне інтерв'ю. На того, хто задає питання, покладається відповідальність не тільки за їх зміст, але й модерація і фасилітація відповіді. Обидва ці способи проведення комунікації мають бути абсолютно коректними. Соціолог повинен утримувати в зоні своєї уваги і поведінку респондента, і свої власні вербальні та невербальні реакції, і мету зустрічі.

Соціологу потрібно уникати психологічного примусу та маніпуляцій і не використовувати такі способи соціальної взаємодії самому. Його емоційний та раціональний розум виступають інтелектуальною зброєю, «засобом виробництва», але тільки за умов, коли дослідник не просто обізнаний із тим як працюють система 1 і система 2 (думай повільно, вирішуй – швидко, як рекомендував психолог Д.Канеман [5]), але і, перш за все, має навички їх практичного використання у професійній комунікації.

Висновки. Головною формою взаємодії особи із природним, технічним і соціальним оточенням є праця. Діяльнісний підхід до аналізу й синтезу процесів та результатів такої взаємодії підкреслює наявність низки загальних та специфічних, окремих для кожного виду активності, небезпек для співпрацюючих суб'єктів. Як представник соціогуманітарної науки й поведінкових наук одночасно сучасний соціолог зустрічається із низкою фахових небезпек, серед яких ми б відмітили професійне вигоряння, пов'язане, перш за все, із комунікативними перенавантаженнями.

Навчатися умінню протистояти стресам, розрізняти професійні виклики і приватні проблеми, відслідковувати актуалізацію поведінкових комплексів (неопрацьованих образ) у себе та у респондентів – ось у чому головне завдання охорони праці сучасного соціолога. Воно не може бути зведено виключно до психологічних тренінгів та консультативної супервізії колег, а потребує розгляду в більш широкому контексті – цивільної безпеки особи як фахівця і громадянина.

Література

1. Безпека життєдіяльності та цивільний захист: підручник для студ. спеціальностей з природничих, соціально-гуманітарних наук та інженерно-комунікаційних технологій / О. Г. Левченко, О. В. Землянська, Н. А. Праховнік, В. В. Зацарний; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Київ: Каравела, 2019. – 268 с.
2. Ричард Флорида Креативный класс. Люди, которые создают будущее, 2016. URL: <https://www.libfox.ru/639390-richard-florida-kreativnyy-klass-lyudi-kotorye-sozdayut-budushchee.html>

3. Vasilec O. A. resource approach in the study of contemporary issues in the country periphery: Ukrainian realities/ Сучасні проблеми управління: управління в умовах цифрових трансформацій: зб.матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції 21 лист.2019 р., м.Київ – Київ, КПІ ім. Ігоря Сікорського, вид-во «Політехніка», 2019 – 228 с.

4. Дэниэль Канеман. Думай медленно... решай быстро. – М.: АСТ, 2013. – 656 с.